Шифр: Кіносвіт

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ БРИТАНСЬКОГО КОМЕДІЙНОГО ФІЛЬМУ “PADDINGTON” УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація

Наукова робота присвячена дослідженню лексико-граматичних особливостей субтитрування українською мовою **на матеріалі** британського комедійного фільму «Paddington», оскільки їхня наявність у міжмовних субтитрах впливає на мовно-культурну грамотність цільової аудиторії. За умов імпортування кіноматеріалів важливо надавати їм якісний переклад державною мовою, а тому **актуальним** питанням залишається виявлення та врахування типових нюансів кіноперекладу на різних мовних різнях та в їхній структурно-смисловій взаємодії.

Мета роботи – проаналізувати застосування лексичних та граматичних прийомів при перекладі британського комедійного фільму «Paddington» шляхом вирішення таких **завдань:** 1) розглянути поняття «переклад» та «кіноперекладу»; 2) проаналізувати класифікації перекладацьких трансформацій; 3) визначити причини, приклади та частотність використання лексичних і граматичних прийомів перекладу на прикладі британського комедійного фільму «Paddington».

Для вирішення зазначених завдань використовувалися такі **методи дослідження**: контекстуального аналізу, щоб виявити та розрізнити застосування лексичних і граматичних прийомів перекладу досліджуваного матеріалу; порівняльного аналізу з метою зіставлення мовних елементів оригіналу й перекладу при створенні субтитрів; соціокультурного аналізу для висвітлення прийомів соціокультурної адаптації при перекладі кінострічки «Paddington»; описовий на основі прийомів спостереження, зіставлення та класифікації.

Апробація результатів дослідження проводилася в рамках міжрегіональної та всеукраїнської конференцій 2019 року. Кожна із авторок наукової роботи здійснила три одноосібні **публікації** з кіноперекладу, зокрема на матеріалі україномовних субтитрів британського комедійного фільму «Paddington».

Структура роботи містить вступ, чотири розділи із висновками до кожного, висновки та список використаних джерел (26 позицій). Загальний обсяг роботи складає 30 сторінок, із них 25 сторінок основної частини.

Шифр: Кіносвіт

ЗМІСТ

ВСТУП…… 4

РОЗДІЛ 1. ПЕРЕКЛАД ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
1.1. Поняття перекладу та кіноперекладу……..... 6
1.2. Основні класифікації та причини застосування
лексичних і граматичних прийомів перекладу ...…… 7
Висновки до розділу 1……..... 9

РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС СУБТИТРУВАННЯ БРИТАНСЬКОГО КОМЕДІЙНОГО КІНОФІЛЬМУ «PADDINGTON»
2.1. Калькування (дослівний переклад)…… 10
2.2. Конкретизація……..... 10
2.3. Генералізація…….....12
Висновки до розділу 2……..... 13

РОЗДІЛ 3. ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ СУБТИТРУВАННІ БРИТАНСЬКОГО КОМЕДІЙНОГО КІНОФІЛЬМУ «PADDINGTON»
3.1. Зміна частини мови та синтаксичної функції..…… 14
3.2. Перестановка……..... 16
3.3. Об’єднання речень……... 18
3.4. Членування речень…….. 19
Висновки до розділу 3……..... 19

РОЗДІЛ 4. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДОСЛІДЖУВАНОГО МАТЕРІАЛУ
4.1. Додавання…….....20
4.2. Пропущення…… 21
4.3 Антонімічний переклад……..... 22
4.4. Компенсація…… 24
4.5. Смисловий розвиток……..... 25
4.6. Цілісне перетворення…….....26
Висновки до розділу 4……..... 27

ВИСНОВКИ…… 28

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…… ……. 29

ВСТУП

Аудіовізуальний переклад розуміють як процес, унаслідок якого кінофільм або телепередача стають зрозумілими для глядачів, які не володіють мовою первинно створеного контенту. У прикладних дослідженнях можна знайти деталізований опис не тільки окремих субтитрів, а й самого процесу субтитрування, у ході якого мова персонажів спрощується і мають місце своєрідний переказ та деталізація подій [11, с. 284]. Однак кіноперекладяк особливий вид перекладацької діяльності навіть на сьогодні не має ґрунтового наукового висвітлення, хоча він був започаткований ще з часу виникнення кінематографа [13, с. 82]. Причому уваги потребують різні нюанси перекладу іноземномовної фільмопродукції для українського глядача.

Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що проблема накладання українських субтитрів на іншомовні кіноматеріали є важливою та потребує суттєвої уваги, адже візуальне сприйняття лексичних, граматичних та лексико-граматичних нюансів субтитрів значно впливає на грамотність цільової аудиторії. Відтак наукова робота присвячена виявленню й аналізу особливостей застосування лексичних, граматичних та лексико-граматичних трансформацій у кіноперекладі.

Об’єкт дослідження – україномовні субтитри британського комедійного фільму «Paddington».

Предмет дослідження – лексичні й граматичні прийоми перекладу на прикладі британського комедійного фільму «Paddington» українською мовою.

Матеріал дослідження – британський кінофільм «Paddington» та україномовні субтитри як форма вираження його перекладу.

Мета роботи – проаналізувати застосування лексичних та граматичних прийомів при перекладі британського комедійного фільму «Paddington» шляхом вирішення таких **завдань**: 1) розглянути поняття «переклад» та «кіноперекладз»; 2) проаналізувати класифікації перекладацьких трансформацій; 3) визначити причини, приклади та частотність використання лексичних і граматичних прийомів перекладу на прикладі британського комедійного фільму «Paddington».

Для вирішення зазначених завдань використовувалися такі **методи** дослідження: контекстуального аналізу, щоб виявити та розрізнити застосування лексичних і граматичних прийомів перекладу досліджуваного матеріалу; порівняльного аналізу з метою зіставлення мовних елементів оригіналу й перекладу при створенні субтитрів; соціокультурного аналізу для висвітлення прийомів соціокультурної адаптації при перекладі кінострічки «Paddington»; описовий на основі прийомів спостереження, зіставлення та класифікації.

Наукова новизна роботи полягає в тому, щоб на новому дослідницькому матеріалі здійснити аналіз особливостей використання лексичних та граматичних перекладацьких прийомів та обґрунтувати доцільність їх застосування в кіноперекладі, зокрема при міжмовному субтитруванні.

Теоретичне значення дослідження полягає у висвітленні класифікаційних різновидів трансформацій, у виявленні причин їх використання, а також у розробці методики аналізу застосування конкретних прийомів перекладу.

Практичне значення проведеного дослідження зумовлено можливістю застосування його положень і результатів у навчальному курсі з аудіовізуального перекладу, під час укладення навчально-методичних матеріалів, а також при написанні кваліфікаційних студентських робіт.

Апробація результатів дослідження проводилася в рамках XVII Міжрегіональної науково-практичної конференції молодих учених «Дослідження молодих науковців в галузі гуманітарних наук» (м. Бахмут, 16 травня 2019 року) та IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених «Мовна комунікація і сучасні технології у форматі різнорівневих систем» (м. Бахмут, 29 листопада, 2019 року).

Кожна із авторок наукової роботи здійснила три одноосібні **публікації** з кіноперекладу, зокрема на матеріалі україномовних субтитрів британського комедійного фільму «Paddington».

Структура роботи містить вступ, чотири розділи із висновками до кожного, висновки та список використаних джерел (26 позицій). Загальний обсяг роботи складає 30 сторінок, із них 25 сторінок основної частини.

РОЗДІЛ 1
ПЕРЕКЛАД ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

1.1. Поняття перекладу та кіноперекладу

Головною метою перекладача є досягнення адекватності та збереження умов міжмовної комунікації. Завдання перекладача при забезпеченні адекватності цільового кіноматеріалу полягає в умінні правильно застосовувати численні перекладацькі трансформації, щоб якомога точніше передати інформацію тексту оригіналу в тексті перекладу для широкої глядацької аудиторії.

Термін «переклад» існує в найрізноманітніших контекстах. Відповідно до академічного тлумачного словника української мови, слово *переклад* означає: 1) «процес людської діяльності, спрямований на передання інформації з мови оригіналу (МО) на мову перекладу (МП)»; 2) «результат перекладацького процесу, тобто твір або речення, викладене усно або на папері»; 3) «вид людської діяльності, спрямований на відтворення певного тексту МО в МП»; 4) «умовна назва навчальних дисциплін, які вивчають особливості перекладацької діяльності, техніку виконання перекладу, процес перекладу, його види, способи та жанри» [22, с. 196–198].

Переклад щодо функціонально-комунікативної спрямованості може бути: художнім, суспільно-політичним та спеціальним; за способом виконання: письмовим та усним (одночасним, послідовним, синхронним). Класифікаційні категорії певною мірою впливають на сучасне розуміння перекладу як міжмовної комунікації. Так, Н. Д. Гарбовський провів дослідження, щоб уточнити визначити поняття «переклад», які вже були надані О. В. Федоровим, О. Д. Швейцером, Я. Й. Рецкером, В. С. Виноградовим, Р. К. Міньяр-Белоручевим та Л. С. Бархударовим, трактуючи переклад як суспільну функцію комунікативного посередництва між користувачами відмінними мовними системами, що відбувається під час психофізичної діяльності поліглота з відтворенням реальної дійсності на основі особистих здібностей перекладача, який робить перехід від

однієї знакової системи до іншої з метою якомога точніше передати сутність тексту від одного мовця іншому [5, с. 21]. Причому важливо відобразити й певну інформацію щодо традицій, культури та особливостей народів, що потребує виходу на вищий рівень перекладу, тобто лінгвістичну мовну систему. Такий вихід називається екстралінгвістичною інформацією, або фоновими знаннями [16, с. 56].

Багато науковців приділяють увагу вивченню як самого поняття «переклад», так і різних перекладацьких трансформацій. Перекладознавцями, які забезпечили науково-теоретичну базу відповідних наукових досліджень, є, зокрема, О. В. Федоров, О. Д. Швейцер, Я. Й. Рецкер, В. С. Виноградов, Р. К. Міньяр-Белоручев, Л. С. Бархударов, В. І. Карабан та В. Н. Комісаров. Термін «переклад» у широкому тлумаченні означає діяльність, яка націлена на передачу певної писемної або усної інформації з мови оригіналу на мову перекладу, щоб забезпечити міжмовну комунікацію; у вузькому розумінні переклад сприймають як перекладений текст, оформлений письмово.

Кіноперекладє поширеним видом перекладу, який передусім пов’язаний із формуванням масової культури й моральних цінностей шляхом привернення великого кола глядачів у міжнародних масштабах, незалежно від того, якою саме мовою спочатку було створено кінопродукцію.

1.2. Основні класифікації та причини застосування лексичних і граматичних прийомів перекладу

Перекладацькі трансформації допомагають досягти еквівалентності в перекладі та подолати невідповідності між мовами оригіналу та перекладу. Так, за класифікацією Л. С. Бархударова, яку він сам назвав приблизною та умовною, трансформації діляться на: перестановки; заміни; додавання та опущення [1, с. 121]. В. Н. Комісаров класифікував перекладацькі трансформації на три види: граматичні, лексичні та лексико-граматичні (комплексні). До лексичних він відніс формальні перетворення: транскрипцію, транслітерацію, калькування та лексико-

семантичні заміни (як-от конкретизація, генералізація, модуляція); до граматичних трансформацій віднесено: дослівний переклад, членування речень, об'єднання речень та граматичні заміни. Найбільш поширеними лексико-граматичними трансформаціями В. Н. Комісарів визначив антонімічний переклад, прийом описового перекладу, а також прийом компенсації [11, с. 159–165].

С. Є. Максімов пропонує віднести до лексичних перетворень генералізацію, диференціацію, конкретизацію, смисловий розвиток, антонімічний переклад, компенсацію та повну перестановку сегментів тексту [15, с. 72]. Автори спільної праці А. Б. Шевнін та Н. П. Сєров у своїй класифікації виділяють шість основних типів лексичних перетворень, таких як: компенсація, антонімічний переклад, конкретизація, заміна причини наслідком та генералізація [25, с. 67]. А. Л. Семенов до лексичних трансформацій відносить диференціацію, конкретизацію, генералізацію, змістове розгалуження, антонімічний переклад та описовий переклад [21, с. 43]. В. І. Карабан розподіляє лексичні трансформації на конкретизацію, генералізацію, додавання, вилучення, заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови, а також перестановку слів [9, с. 38–54], фактично «різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їхніх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу» [8, с. 39].

Узагальнено, Я. Й. Рецкер зводить усі види перетворень до двох типів: лексичні і граматичні. Серед лексичних він виділяє сім різновидів, таких як: 1) диференціація; 2) конкретизація; 3) генералізація; 4) смисловий розвиток; 5) антонімічний переклад; 6) цілісне перетворення; 7) компенсація втрат у перекладі [19, с. 45]. Граматичні трансформації, на думку Я. Й. Рецкера, можуть бути повними або частковими; це залежить від того, чи змінюється структура речення повністю чи тільки частково. Найчастіше ці процеси також супроводжуються заміною частин мови [19, с. 84].

Варто зазначити, що застосування перекладацьких трансформацій зумовлюється двома основними причинами: об'єктивними та суб'єктивними.

Трансформації, залежні від об’єктивних чинників, пов’язані, перш за все, з культурними розбіжностями, які існують в обох мовах. До суб’єктивних причин можна віднести брак часу в процесі перекладу та індивідуальний стиль перекладача. Також варто зауважити, що існують дві умови трансформацій: на основі стійких міжмовних відповідників та контекстуальні. Наприклад, основні чинники, що викликають застосування трансформацій на граматичному рівні, – це: 1) синтаксична функція речення; 2) лексичне наповнення; 3) смислова структура; 4) контекст речення та 5) експресивно-стилістична функція.

Отже, застосування перекладацьких трансформацій є необхідним, перш за все, для максимально повної передачі інформації, закладеної в мові оригіналу, а також для дотримання норм мови перекладу.

Висновки до розділу 1

У розділі висвітлено сутність поняття «переклад», зокрема в контексті кіноперекладу. Розглянуто головні визначення терміна. Засвідчено, що багато вітчизняних та закордонних лінгвістів приділяють багато уваги вивченню перекладацьких процесу та результату, а також відповідних трансформацій, які застосовуються з метою оптимізації якості перекладу. Аудіовізуальний переклад англомовної продукції для українського глядача є вкрай актуальним, оскільки можна залишати лише 10% іноземного тексту «для реалізації художнього і творчого задуму» [7, с. 18–22]; решта текстів потребують влучного перекладу для привернення уваги глядачів та донесення функціонально-естетичного значення іноземномовного кіноматеріалу для цільової аудиторії.

З’ясовано основні, досить різноманітні класифікації перекладацьких трансформацій, мета яких полягає у досягненні адекватного перекладу. Тож визначимо, які з лексичних, граматичних та лексико-граматичних трансформацій у кіноперекладі сприяють забезпеченню якісного перекладу з англійської мови на українську на матеріалі британського комедійного фільму «Paddington».

РОЗДІЛ 2
ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС СУБТИТРУВАННЯ БРИТАНСЬКОГО КОМЕДІЙНОГО КІНОФІЛЬМУ «PADDINGTON»

2.1. Калькування (дослівний переклад)

У ході роботи над україномовними субтитрами британського анімаційного кінофільму «Paddington» перекладач застосував різні перекладацькі прийоми, однак присутній і суто **дослівний переклад** шляхом калькування: «дослівний переклад є свого роду «фотографією» оригіналу. Основне завдання перекладача – створення адекватного перекладу, який відтворює як зміст, так і форму оригіналу засобами іншої мови» [3, с. 17]. Наприклад: *I've lived here all my life. – Я живу тут усе моє життя*; *I need to look presentable. – Мені потрібно виглядіти презентабельно*; *But I don't know anyone there. – Але я там нікого не знаю*.

Використання калькованого перекладу зумовлено тим, що в певних випадках у вихідній та цільовій мовах можливими є паралельні лексико-синтаксичні структури. Причому вимоги до презентації субтитрів на екрані спричинюють необхідність якомога точнішого повторення синтаксичної структури фрази при перекладі [20, с. 73], і калькування дослівно може спостерігатися при перекладі простих речень.

Однак переклад шляхом калькування як лексичної трансформації не виключає граматичні зміни, і вони спостерігаються у вищенаведених прикладах, як-от: заміна дієслівної форми доконаного виду на форму недоконаного виду: *I'**ve lived**... – Я **живу**...*; заміна підмета речення на додаток: ***I** need – **Мені** потрібно*; перестановка (зміна порядку слів) та антонімічний переклад займенника: *But I don't know **anyone** there. – Але я там **нікого** не знаю.*

2.2. Конкретизація

Такий лексичний прийом, як **конкретизація**, є досить поширеним під час перекладу з англійської мови на українську, оскільки в англійській мові існує досить велика кількість слів із ширшою семантикою, які не мають прямої

відповідності в українській мові. В. І. Карабан, відомий український лінгвіст, дає таке визначення конкретизації: «конкретизація значення – це лексична трансформація, внаслідок якої слово (термін) широкої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) вужчої семантики в перекладі» [8, с. 39]. На думку Л. П. Білозерської, Н. В. Возненко та С. В. Родецької, конкретизація є одним із видів лексико-семантичних трансформацій із таким визначенням: «це процес, при якому одиниця більш широкого змісту передається в мові перекладу одиницею конкретного змісту» [3, с. 45].

На матеріалі британського анімаційного кінофільму «Paddington» можна навести таке словосполучення: ***Darkest*** *Peru* – ***Дрімуче*** *Перу*, де вдало проілюстровано використання цього лексичного прийому. Англійський прикметник *dark,* значення якого виражає найвищий ступінь порівняння прикметників у цьому прикладі, за словником має значення «темний, чорний, неясний, невідомий», але на українську мову його було перекладено як *дрімучий*. Такий переклад було зроблено, щоб конкретизувати значення слова згідно з контекстом кінострічки. Оскільки Перу – це країна в Південній Америці з тропічними лісами Амазонії, перекладач наголошує на тому, що ця територія вкрита густими та малопролазними хащами.

Прийом конкретизації можна простежити також на прикладі англійського прикметника *hard*, що при перекладі українською мовою має багато значень; наприклад, він може перекладатись як *важкий, закоренілий, міцний* та *сильний*. Однак перекладач надає таке тлумачення у прикладі: *It's called a* ***hard*** *stare. – Це* ***пильний*** *погляд*. Враховуючи те, що погляд аж ніяк не може бути сильним або міцним, перекладач використовує такий еквівалент до прикметника: *hard – пильний*.

Нерідко конкретизація як перекладацький прийом може застосовуватися разом з іншими трансформаціями. У подальшому прикладі ми можемо спостерігати, як перекладач застосовує не лише конкретизацію, але й контекстуальну заміну шляхом вилучення одного прикметника та додавання іншого натомість (***exotic*** *boxer* – ***кулачного*** *бійця*): *The* ***female after*** *my dear*

departed *mother and the* ***male*** *after an* ***exotic boxer*** *I once met in a* ***bar****.* – ***Ведмедицю*** *назвав* ***на честь*** *моєї дорогої* ***покійної*** *матінки, а* ***ведмедя в честь кулачного бійця****, який зустрівся мені якось у* ***пабі***. Такий переклад було зроблено для уточнення важливих сюжетних елементів кінофільму згідно з контекстом та стилістичними вимогами.

Перекладачі типово застосовують конкретизацію для підкреслення або звуження значення, для досягнення більшої точності та наочності.

2.3. Генералізація

Лексичною перекладацькою трансформацією, що використовується як протилежна конкретизації за своїм напрямком, є **генералізація**, «внаслідок якої слово із вужчим значення, що перекладається, замінюється в перекладі на слово із ширшим значенням» [8, с. 334]. Прийом генералізації зазвичай застосовується в таких випадках:

а) коли конкретне найменування чи якісь реалії, притаманні певній країні, культурі чи регіону відсутні в мові перекладу та не дають чіткого розуміння адресату перекладу. Наприклад: *Welcome. You're just in time for* ***elevenses****.* – *Заходьте, ви якраз* ***до чаю****.* Англійський іменник *elevenses* за словником має визначення «легкий сніданок об одинадцятій годині», але в українській культурі відсутнє таке поняття, яке б визначало певний час прийому їжі в зіставленні з культурою Англії. Тому перекладач генералізує значення цього іменника, метонімічно переклавши його як: *час для чаю*;

б) коли слово чи навіть ціле словосполучення є зайвим в умовах певного контексту. Наприклад: *I've got a friend who* ***runs*** *an antiques shop in the Portobello Road. – У мене є друг,* ***у нього*** *антикварний магазинчик на Портобелло.* Перекладач вирішує повністю вилучити фразу *who runs* та замість дієслова *run* використовує українське дієслово *мати*. Таким чином, перекладач не змінює сутність речення, а також скорочує кількість слів у тексті субтитрів. Інше речення також влучно ілюструє такий випадок: *Paddington, these books contain the names*

and addresses of ***all the people who live*** *in London. – Так, Паддінгтон. У цих книгах є усі імена та адреси* ***всіх-всіх мешканців*** *Лондона*;

в) коли загальне значення є більш уживаним із певних стилістичних причин. Наприклад: *Her latest is set in the old* ***tunnels and sewers under*** *London. – Її нова історія відбувається в* ***каналізації*** *Лондона.* Перекладач застосовує український іменник *каналізація* замість англійських іменників *tunnels and sewers* у формі множини, де *tunnel* згідно зі словником – це *тунель*, а *sewer – каналізаційна труба*. Метою було скоротити речення під час субтитрування, але при цьому саме речення не втрачає свого змісту. Нижченаведене речення також засвідчує використання прийому генералізації через таку причину: *But* ***becoming a father*** *does strange things to a man. – Але* ***батьківство*** *дуже сильно змінює людей.*

Отже, прийом генералізації зумовлюється певними відмінностями синтагматичної сполучуваності відповідників в англійській та українській мовах, різними стилістичними нормами мов, а також лексико-семантичними розбіжностями, часто із залученням граматичної зміни шляхом пропущення.

Висновки до розділу 2

На нашу думку, суто лексичними є трансформації, які не передбачають зміни структури речення і дозволяють забезпечити міжмовний паралелізм субтитрів, хоча й з лексико-семантичними модуляціями. Так, конкретизація зазвичай використовується з метою підкреслити або звузити значення, для досягнення більшої точності та для підсилення емоційного стану. Генералізацію використовують значно рідше, що, перш за все, пов’язано із властивостями лексики англійської мови. Англійські слова відрізняються більш абстрактним характером, порівняно із конкретнішими за значенням словами української мови.

Як зазначені прийоми, так і калькування завжди класифікуються перекладознавцями як лексичні. Однак матеріал дослідження засвідчив, що вони часто містять і граматичні зміни, зокрема додавання, пропущення, перестановку, а також зміни форми, частини мови, синтаксичної функції в реченні.

РОЗДІЛ 3.
ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ СУБТИТРУВАННІ БРИТАНСЬКОГО КОМЕДІЙНОГО КІНОФІЛЬМУ «PADDINGTON»

3.1. Зміна частини мови та синтаксичної функції

Зміна частини мови є найпоширенішим видом трансформації на морфологічному рівні. Вона зазвичай викликана різним уживанням слів і різними нормами сполучуваності в мовах оригіналу й перекладу, а в деяких випадках – відсутністю частини мови (наприклад, артикля) з відповідним значенням у мові перекладу [14, с. 17]. Так, найпоширенішою заміною частини мови при перекладі є заміна сполучення прийменника *of* з іменником на прикметник-означення. Наведемо приклад: *For I* ***have been charged*** *by my fellow geographers to leave the* ***comforts of home*** *and family and set off upon a voyage of discovery – Вчені географи* ***доручили*** *мені покинути* ***домашній затишок*** *і сім'ю і пуститися в дорогу першовідкривача.* Відбувається також заміна дієслова-присудка пасивного стану на дієслово-присудок у формі активного стану (щоправда вже неозначено-особового речення) через те, що в реченні вихідної мови виконавець дії відомий. Для української мови вживання пасивного стану не є характерним порівняно з англійською мовою.

При перекладі також досить часто зміні підлягають такі частини мови, як іменники, дієслова, прийменники, прислівники та прикметники. Іменники можуть змінюватися на прислівники. Наприклад: *That's the* ***spirit.*** *– Ось і* ***чудненько***. Англійський іменник *spirit* було перекладено на українську мову за допомогою прислівника *чудненько,* де прислівник виступає в ролі частини складеного присудка. Така граматична трансформація має місце через неможливість використання дослівного перекладу, який порушив би адекватність вислову. Перекладач замінює словниковий відповідник іменника *spirit* контекстуальним, логічно пов'язаним із ним, таким чином зберігаючи сенс та комунікативний ефект речення. Іншим прикладом є: *Sorry!* ***I like it.*** *– Вибачте!* ***Прекрасно***. Перекладач

повністю змінює речення, застосовуючи лише український прислівник *прекрасно* з метою скоротити англійський вислів під час субтитрування. У нижченаведеному прикладі, ми бачимо заміну прикметника на іменник: *Why is Dad so **boring and annoying**? – Чому тато такий **страшний зануда**?* Перекладач застосовує цей метод, щоб урізноманітнити елементи речення, оскільки англійські прикметники *boring and annoying* несуть у собі дещо тотожне смислове навантаження.

Досить розповсюдженою на граматичному рівні є також перекладацька трансформація заміни числа. В англійській та українській мовах існують форми однини і множини, і, як правило, співвіднесені іменники в оригіналі й перекладі вжиті в тому ж самому числі, за винятком коли формі однини в англійській мові відповідає форма множини в українській, або навпаки [11, с. 78]. Таким прикладом є: *Friendly **advice** for the **foreigner in London**. – Дружні **настанови** для **гостей Лондона.*** Як можна помітити, деякі незчислювані іменники англійської мови вживаються лише у формі однині, а відповідні їм іменники української мови потребують форму або множини, або однини, як іменник *advice*. Крім цього, іменник *foreigner* було генералізовано за допомогою українського іменника *гість* у формі множини родового відмінку, а іменник *London*, який виступає у ролі обставини місця, разом із прийменником *in* було перекладено українським іменником у синтаксичній функції додатка. Такий переклад було зроблено через певну розбіжність між мовами оригіналу та перекладу, а також щоб надати реченню природнього для української мови формулювання. Аналогічним випадком є: *I was doing my **rounds** as usual when I spotted something sticky on the deck of the boat. – Я робив **обхід** як зазвичай, коли помітив щось липке на палубі.* Англійський іменник *rounds* було конкретизовано за допомогою українського іменника в однині – *обхід*. Було використано метод зміни частини мови з тих самих міркувань, що і у вищенаведеному прикладі, а саме через розбіжність числових форм іменників у двох мовах.

Окрім зміни форм слова та частини мови на синтаксичному рівні може відбуватися зміна членів речення. Більш суттєва перебудова синтаксичної структури пов’язана зі зміною підмета. В англо-українських перекладах

використання таких замін значною мірою зумовлено тим, що в англійській мові частіше, ніж в українській, підмет окрім позначення суб'єкта дії може виконувати й інші функції. Наприклад: *And finally, deep in the undergrowth,* ***I spot*** *something extraordinary – І ось, нарешті, в самій гущавині джунглів,* ***мені відкрилося*** *неабияке видовище.* Перекладач застосовує зміну підмета, бажаючи зробити переклад більш ідіоматичним, тобто використати ті вирази, які є більш вживаними в мові перекладу. Така граматична трансформація, як зміна підмета, завжди супроводжується іншими перекладацькими трансформаціями, наприклад у вищезазначеному прикладі, ми можемо спостерігати перестановку, конкретизацію та додавання.

У наступному реченні підмет в англійській мові виступає у ролі додатка в мові перекладу: *Just* ***one sandwich contains*** *all the vitamins and minerals a bear needs for a whole day. – В одному сандвічі* ***достатньо вітамінів і мінералів*** *для ведмедя на цілий день.* Перекладач замінює не тільки підмет, а також замінює складне речення на просте з метою досягнути більш компактний варіант перекладу. На прикладі іншого речення можна помітити, що за допомогою зміни підмета перекладач відтворює гру слів та образність, що часто передаються досить важко або як такі, які не мають прямих відповідників у мові перекладу: *I have arrived in London and so far* ***it has rained, poured, drizzled and chucked it down****. –* ***Я*** *прибув до Лондона, і вже встиг* ***побачити дощ, зливу, паморозь і сльоту.*** Такий переклад допомагає уникнути буквалізму, неприродності та нелогічності вислову.

3.2. Перестановка

Перестановка, як вид перекладацьокої трансформації – це «заміна розташування мовних одиниць у тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу. Перестановці піддаються, зазвичай, слова, словосполучення, частини складного речення, а також самостійні речення в тексті» [9, с. 188]. Розглянемо приклади у досліджуваному матеріалі:

Шифр: Кіносвіт

а) перестановка слова або слів у реченні. Наприклад: *Stay out of sight* ***until London***. – ***До Лондона*** *не висовуйся.* В аналізованому прикладі перестановка була здійснена при передачі обставини місця *До Лондона*, яка була поставлена на початок речення, щоб таким чином підкреслити важливість сказаної фрази. В іншому прикладі перекладач наряду із трансформацією перестановки використовує й інший прийом граматичної трансформації, такий як заміна частини мови: *And we learnt a lot about* ***wool****.* – *І про* ***пряжі*** *багато дізналися.* Англійський іменник *wool* набув тлумачення *пряжа*, але в реченні ми бачимо, що перекладач використовує форму множини. Напевно, це було зроблено, аби звернути увагу до того, що в крамниці, де головний герой – містер Браун – та його родина провели вечір разом, вони дізналися багато нового не лише про один вид пряжі, але про розмаїття цього матеріалу;

б) перестановка цілих словосполучень*: There are thieves, murderers and pickpockets* ***on every platform***. – ***На кожній платформі*** *злодії, вбивці і кишенькові крадії.* Ми бачимо саме такий переклад, оскільки якби перекладач вирішив удатися до дослівного перекладу, то це речення виглядало б досить неприродно для носіїв української мови. У нижченаведеному реченні перекладач знову вдається до перестановки слів: *You know, there was once a war* ***in the explorer's country***. – *Знаєш,* ***в країні мандрівника*** *одного разу була війна*. Відповідні приклади перестановки такого типу можна розглянути і в іншому реченні: *Because* ***everyone thinks*** *we're weird enough* ***without the bear***. – *Так нас і* ***без ведмедя всі вважають*** *чудаками*. Граматична трансформація може включати також і часткову зміну структури речення під час перекладу. Так, у вищенаведеному прикладі, ми можемо спостерігати зміну частини мови: англійський прикметник *weird*, який виступає в ролі складеного присудка, було перекладено на українську мову за допомогою іменника в ролі додатка;

в) перестановка частин складного речення – головного і підрядного: ***I gave up being surprised*** *when they came up with the microwave oven.* – *Після мікрохвильовок* ***мене вже нічим не здивувати***. Такий переклад характеризується

тим, що англійська та українська мови мають багато відмінностей як на лексичному, так і на граматичному рівні.

3.3. Об’єднання речень

Об’єднання речень – це спосіб перекладу, при якому синтаксична структура речення в оригіналі перетворюється шляхом з’єднання простих речень у складне [20, с. 180], що зумовлено «необхідністю забезпечення більшої синтаксичної та семантичної щільності тексту або його фрагмента і деякими стилістичними причинами (необхідністю дотримання жанрових норм побудови текстів у мові перекладу, забороною або дозволом нормами мови починати речення зі сполучника або сполучного слова), однак можуть бути й інші причини застосування цієї трансформації, наприклад, особливості традицій мовлення мовою перекладу» [9, с. 260]. Прийом об’єднання доволі часто використовується під час субтитрування з метою компресії та з огляду на тісний смисловий зв’язок між реченнями. Наприклад, *I wouldn't worry! We've been talking about that trip for 40 years. – Не хвилюйся, про цю поїздку вже 40 років одні тільки розмови*. Таким чином, перекладач об’єднує речення задля компресії, застосовуючи також прийоми пропущення особового займенника 1-ої особи однини – *I* та зміни підмета у другій частині речення, де замість особового займенника 1-ої особи множини – *we* підметом виступає український іменник – *поїздка*, який у мові оригіналу є прямим додатком.

В іншому реченні прийом об’єднання ускладнюється зміною частини мови, пропущенням та лексичною трансформацією, а саме генералізацією: *Could you keep those flowers away, please? She's too young for pollen. – Тримайте квіти подалі, дітям пилок шкідливий*. Такий тісний смисловий зв’язок між суміжними реченнями в оригіналі зазвичай змушує перекладача об’єднувати їх при перекладі з англійської мови на українську: *Mr Brown, you can trust me. There really was an explorer. – Містере Брауне, повірте, мандрівник існує*. Таким чином об’єднання речень є засобом досягнення адекватності [10, с. 46].

3.4. Членування речень

Ще одним прийомом граматичної трансформації є **членування речення**. Як зазначає Л.С. Бархударов членування речення – це поділ одного складного речення на два або більше простих [1, с. 199]. Трансформація членування призводить до перетворення простого речення вихідної мови у складне речення мови перекладу, при цьому складні синтаксичні конструкції речень змінюються простими [17, с. 199]. Необхідно зазначити, що членування буває двох типів:

а) зовнішнім, коли одне речення трансформується у два або більше речень. Наприклад: *Well, I thought I would probably just sleep over there in that bin. – Я, напевно, посплю он там. Он у тій урні.* Перекладач використовує метод членування, аби підкреслити або підсилити значущість обраного місця для ночівлі за допомогою конкретизації англійського вказівного займенника *that.* Членування речень полегшує сприйняття інформації на екрані у вигляді поділених на рядки субтитрів, а також синхронізує мову героїв та появу субтитрів на екрані, а також сприяє вдалішому відтворенню пауз у мовленні персонажів;

б) внутрішнє членування полягає у заміні простого речення складнопідрядним. Такий вид членування є характерним при перекладі речень, які мають у собі синтаксичні, інфінітивні або абсолютні конструкції. Наприклад: *Your having been ill makes no difference. – Те, що ви були хворі, нічого не міняє.* Такий переклад зумовлюється наявністю специфічних англійських конструкцій, що не мають прямих відповідників-конструкцій в українській мові.

Висновки до розділу 3

Отже, причини граматичних трансформацій полягають у розбіжностях у комунікативних структурах вихідної та цільової мов; перекладацькі зміни також зумовлені необхідністю вдосконалити текст перекладу, щоб досягти рівноцінності комунікативного впливу та полегшити його сприйняття під час читання субтитрів. Варто також зауважити, що граматичні зміни часто супроводжуються іншими перекладацькими трансформаціями, зокрема лексичними.

РОЗДІЛ 4. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДОСЛІДЖУВАНОГО МАТЕРІАЛУ

4.1. Додавання

Трансформація додавання полягає у «введенні в переклад лексичних елементів, що відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смислу речення (оригіналу), що перекладається, та/або дотримання мовленнєвих і мовних норм, що існують у культурі мови перекладу» [8, с. 48]. Прийом додавання зазвичай застосовується, щоб надати пояснення при перекладі тексту оригіналу. Наприклад: *200 items! I knew that lady was hiding something. – 200 одиниць* ***зберігання****. Я так і знав, що вони щось приховують.* Перекладач конкретизує англійський іменник *items,* додаючи при цьому український іменник *зберігання,* без якого сенс був би недостатньо зрозумілим.

Іншим чинником є необхідність пояснювати національно специфічні одиниці-реалії. Наприклад: *I tracked him to Paddington. – Я простежив за ним до* ***станції*** *Паддінгтон.* Перекладач додає український іменник *станція*, щоб пояснити глядачам, що саме мається на увазі, оскільки пересічному українцю навряд чи відомо, які є станції в метрополітені Лондона.

Найчастіше застосування граматичного прийому додавання під час перекладу зумовлюється відмінностями граматичних часових форм англійської та української мов, зокрема доконаного виду, що конкретизуються в українській мові за допомогою додавання частки *вже* та прислівника *раніше*: *I'm sorry I hadn't written you but so much was happening. – Вибач, що не написав* ***раніше****, бо так багато чого* ***вже*** *трапилось.*

Проте варто зазначити, що додавання не є широковживаним методом під час перекладу кінофільмів шляхом субтитрування, адже такий прийом ускладнює синтаксичну структуру субтитрів, призводить до порушення синхронності й погіршує сприйняття інформації з екрану [1, с. 59]. Наприклад: *I did suggest that we adopt code names. –* ***Якщо ви пам'ятаєте****, я запропонував використовувати позивні.*

4.2. Пропущення

Прийом **пропущення**, або вилучення, є протилежним додаванню. Пропущення може характеризуватися простим виключенням надмірних слів із тексту перекладу, або слугувати компресією одиниці мови оригіналу в результаті її переосмислення й перефразовування (прийом логічного розвитку). Типовими причинами для вилучення є:

а) мовні розбіжності. Однією з таких невідповідностей є надмірне вживання в англійській мові присвійних займенників, тому при перекладі на українську мову вони, як правило, пропускаються. Наприклад: *Well, **I** forgot **my** costume. – Ну, забула купальник.* Застосовуючи метод вилучення, перекладач пропускає семантично надлишкові елементи вихідного тексту. У нижченаведеному прикладі перекладач також вилучає займенник та застосовує зміну граматичної форми дієслова, забезпечуючи злагодженість і природність висловлювання, а вилучення не змінює розуміння тексту вихідною мовою*: I **thought I** told you to be careful. – Я, **здається**, велів тобі бути обережніше*;

б) семантична надлишковість елементів згідно з нормами української мови. Наприклад: *Mr Brown **is something called** a risk analyst. – Містер Браун працює аналітиком ризиків.* В українській мові фраза *Mr Brown is something called* виглядала б неприродно, а тому перекладач вилучає цей компонент та конкретизує його українським дієсловом *працювати.* До того ж, відбувається зміна присудка – зі складеного іменного на простий дієслівний;

в) надлишковість вигуків та вставних слів, як, наприклад, *well – ну, you know – знаєш* та *oh well – добре*. Такі слова зазвичай не мають смислового навантаження, лише доповнюють мовлення, не змінюючи його смисл, а тому у субтитрах пропускаються: ***And you know**, you can no longer simply turn up at the station and get a home. – Не можна просто так прийти на вокзал і знайти собі будинок*;

г) наявність компонентів висловлювання, які дублюють один одного. Наприклад: *That's my old **duffle** coat. – Це моє старе пальто.* Англійські слова *old*

та *duffle* є синонімами, а тому один із компонентів словосполучення є надлишковим і може бути вилученим.

Окрім того, що компоненти можуть виявитися зайвими при перекладі з точки зору їхнього смислового змісту, можна стверджувати, що великий відсоток пропущень пояснюється специфікою вимог аудіовізуального тексту, технічними й формальними обмеженнями субтитрування.

4.3. Антонімічний переклад

Сутність прийому антонімічного перекладу полягає у використанні в перекладі слова або словосполучення, що має значення, протилежне значенню відповідного англійського слова або словосполучення, вжитого в оригіналі [1, с. 357]. В. І. Карабан називає антонімічний переклад «формальною негативацією / позитивацією» [8, с. 315], оскільки наголошується саме на зміні форми слова або цілого словосполучення, а не на зміні змісту на протилежний. Такий метод відбувається шляхом заміни заперечної форми в тексті вихідної мови на стверджувальну, або навпаки, тобто на протилежну за значенням одиницю мови перекладу. В. І. Карабан розрізняє три види антонімічного перекладу, приклади яких спостерігаються в нашому матеріалі дослідження, як-от:

а) негативація. Цей метод передбачає, що слово або словосполучення в позитивному значенні перекладається за допомогою української заперечної частки *не*, наприклад: ***Remember*** *your manners. –* ***Не забувай*** *про свої манери*;

б) позитивація. Цей прийом є протилежним негативації. Наприклад: *Radio! I feel it in my knees. My knees* ***never lie****. – Що мені ваше радіо, у мене коліно. Моє коліно* ***краще знає****.* Інше речення також вдало ілюструє цей прийом: *They* ***will not have forgotten*** *how to treat a stranger. – Вони* ***пам'ятають****, що таке доброта до незнайомця.* Окрім антонімічного перекладу, застосовується також прийом смислового розвитку. Прийом позитивації також використовується під час перекладу такого речення: ***There aren't many*** *of us left. – Нас залишилося* ***дуже мало***;

в) анулювання наявних у тексті або реченні заперечних семантичних складових: *I said difficult, Mr Brown, but* ***not impossible****. – Я сказав, що це складно, містере Браун, але* ***можливо***. Використання антонімічного перекладу при перекладі кінофільмів за допомогою субтитрів також є наслідком відмінності в синтаксичних структурах англійської та української мов. У більшості випадків антонімічний переклад застосовується через несполучуваність заперечної частки й заперечного префікса [26, с. 165].

Як і багато інших трансформацій, антонімічний переклад може бути зумовлений як мовними, так і контекстуальними причинами. Застосування антонімічного перекладу іноді може зумовлюватися регулярними невідповідностями між двома культурами, або його використання диктується контекстом чи нормами мови перекладу. Наприклад: *I* ***don't believe*** *I've had the pleasure. –* ***Здається****, ми* ***не представлені.*** Міжмовні та міжкультурні відмінності між англійською та українською мовами можуть змушувати перекладача вдатися до прийому антонімічного перекладу під час субтитрування британської кінострічки «Paddington»: *But this is all* ***I've got left****. – Але більше у мене* ***нічого немає.*** Такий переклад спричинений тим, що для носіїв англійської мови більш характерним є позитивне сприйняття дійсності, тоді як для української нації – заперечне. Багато фраз, кліше та фразеологізмів також мають свої стійкі антонімічні відповідники. Вони утворюють досить великий пласт лексичних еквівалентів, які можна знайти в англо-українських словниках. Це випадки, коли застосування антонімічного перекладу також стало мовною нормою: ***Keep*** *the change. – Решти* ***не потрібно*** або *Until* ***now****. – Але це* ***в минулому.***

Отже, антонімічний переклад зазвичай є одним із найзручніших прийомів передачі смислового та стилістичного значення багатьох речень. Ця лексико-граматична трансформація може допомогти перекладачеві підкреслити деякі смислові акценти та досягти комунікативної тотожності текстів обома мовами.

4.4. Компенсація

Однією із властивостей кіноперекладу шляхом субтитрування є потреба у збереженні образності та експресивності мовлення в діалогах героїв при перекладі фільму. Мова персонажів кінофільму «Paddington» збагачена сталими виразами, метафорами та епітетами. У разі втрати при перекладі одного або декількох стилістичних прийомів, використаних у мовленні персонажів, перекладач може компенсувати їх якимось іншим засобом [20, с. 165]. Одним із таких прийомів є **компенсація**. Як зазначає Л. С. Бархударов, компенсацією називається такий спосіб перекладу, за якого елементи змісту оригіналу, що були втрачені при перекладі, передаються в тексті іншим способом для компенсації семантичної втрати. Це заміна елемента оригіналу, який не перекладається дослівно, аналогічним або іншим елементом, що компенсує втрату інформації [1, с. 56].

Розрізняють декілька видів цієї лінгвістичної трансформації. На думку Я. Й. Рецкера, існують такі види компенсації, як *локальна (місцева)* та *тотальна (загальна) компенсації*, які, за його типологією, є різновидами *семантичної (значеннєвої)* та *стилістичної (експресивної) компенсації* [20, с. 63]. Це, перш за все, позначення реалій, які є характерними для країни мови оригіналу й далекі, а іноді навіть незрозумілі, в мові перекладу та в умовах іншомовної дійсності [20, с. 64]. Варто розрізняти *повну* та *часткову компенсації*, де повна компенсація якнайточніше передає еквівалентність перекладу, а часткова компенсація, або компенсація іншими прийомами, лише частково передає зміст тексту мови оригіналу [26, с. 16].

При субтитруванні британської кінострічки «Paddington», перекладач використовує лексико-граматичний прийом компенсації в таких прикладах: *'**Fraid** I can't tell you that, love. It's against the Cabbie's Code, **innit**? – **Ну** це я сказати не можу. А це суперечить кодексу таксистів*; *Lovely day, **innit**? – Чудовий ден**ьок**.* Ці речення вдало ілюструють застосування стилістичної тотальної компенсації розмовної англійської мови. Щоб якомога точніше передати зміст оригіналу, перекладач застосовує додавання власне модальної частки *ну* та характерного для

української мови зменшено-пестливого суфікса *-ок*. Таким чином, перекладачеві вдається передати реалії, які притаманні розмовному мовленню тексту оригіналу, а також досягти природності звучання перекладу. Використовуючи тотальну компенсацію під час перекладу, було відтворено такі розмовні елементи, як *'Fraid* та *innit.* Такий переклад не є однаковим на рівні слів, але є тотожним на рівні мети комунікації, а через те він є цілком адекватним, і застосування прийому компенсації є досить вдалим.

4.5. Смисловий розвиток

Смисловим розвитком (смисловою модуляцією) називається така заміна слова або словосполучення мови оригіналу одиницею мови перекладу, значення якої логічно виводиться із значення вихідної одиниці. До прийому належать різні метафоричні та метонімічні заміни, створені на основі категорії перехрещування [20, с. 83]. Найпоширенішими випадками смислового розвитку за Я. Й. Рецкером є: причина → процес → наслідок. Відповідно, можуть бути визнані такі його різновиди: 1) заміна процесу його причиною, 2) заміна процесу його наслідком, 3) заміна причини процесом, 4) заміна наслідку процесом, 5) заміна наслідку причиною, 6) заміна причини наслідком (під процесом мають на увазі виражену дієсловом-присудком дію чи стан) [20, с. 104–105].

Приклад смислової модуляції, в якому причина була замінена наслідком, можна простежити у такій репліці: *I do miss our old home, although* ***I'm beginning to understand life in London.*** *– Я дуже сумую за домівкою, хоча* ***життя в Лондоні мене більше не лякає.*** Застосовується прийом смислової модуляції разом із антонімічним перекладом, аби додати певну емоційність виразу та підкреслити той факт, що головний герой починає адаптуватися до життя у великому місті, а отже, такий прийом є вдалим рішенням перекладача. У наступному реченні наслідок було замінено процесом: *He* ***put earwax on my toothbrush****! – Він* ***чистив вуха моєю зубною щіткою!*** Перекладач робить таку контекстуальну заміну на тій підставі, що дослівний переклад в український мові – *Він поклав вушну сірку на*

мою зубну щітку! – був би неприйнятним за стилістичним зображенням та доволі натуралістичним виразом щодо розуміння контексту.

При смисловому розвитку відбуваються граматичні видозміни конструкцій разом із лексичними прийомами, зазвичай із конкретизацією, вилученням або, навпаки, додаванням.

2.7. Переклад шляхом цілісного перетворення

Прийом цілісного перетворення за Я. Й. Рецкером також є певним різновидом смислового розвитку, але на відміну від антонімічного перекладу він має більшу автономність та виявляє значно менший ступінь логічного зв'язку між планам вираження в мовах оригіналу та перекладу [20, с. 79]. Причому речення змінюється не окремими компонентами, а цілісно, так, що вже не можна відстежити явний зв'язок між внутрішньою формою елементів мови оригіналу та мови перекладу. Найбільш широке використання такий прийом отримує при перекладі різного роду стійких висловів – фразеологізмів, ідіом, прислів'їв та етикетних форм. Наприклад: *He's making the whole thing up.* ***It's the sort of sob story your mother falls for.*** *– Він же все це вигадав.* ***А твоя мати, як зазвичай, вуха розвісила.*** Англійський фразеологізм було перекладено на українську мову за допомогою контекстуальної заміни, яка передає його зміст у даному контексті.

Етикетних формул є чимало у британській кінострічці «Paddington». Наприклад: *Help yoursel! – Пригощайтеся; That'll do. – Цього вистачить; How do you do. – Вітаю; Welcome! – Ласкаво просимо! Never mind. – Не турбуйтеся; Don't mention. – Не варто подяки; Forget it. – Не зважайте.*

Очевидно, що специфіка розмовних кліше потребує цілісного перетворення при перекладі [20, с. 81] для збереження значення виразу, його емоційно-експресивного, оцінного та функціонально-стилістичного навантаження. Така трансформація потребує від перекладача знань мовленнєвих кліше та чуття мови.

Висновки до розділу 4

Лексико-граматичними трансформаціями на прикладі перекладу субтитрів з англійської мови на українську британського комедійного фільму «Paddington» ми визначили такі: додавання, пропущення, антонімічний переклад, компенсація, смисловий розвиток та цілісне перетворення. Всі вони передбачають зміни на лексичному та структурно-граматичному рівнях у процесі надання перекладу для забезпечення адекватності.

Так, додавання сприяє конкретизації, зокрема національно специфічних понять. Вилученню у субтитрах піддаються службові слова, вигуки, допоміжні слова, а також прийменники у конструкціях, нетипових для мови перекладу; по-друге, вилучаються ті слова або словосполучення, які не несуть суттєвого смислового навантаження. Антонімічний переклад застосовується особливо часто в англо-українських перекладах, коли в оригіналі заперечна форма вжита зі словом, що має заперечний префікс, а також при перекладі речень, що містять заперечну частку *not* та сполучник *until* або *unless.*

До прийому компенсації вдаються тоді, коли деякі одиниці мови оригіналу з певної причини не мають прямих або близьких відповідників у мові перекладу і не можуть бути перекладені її засобами дослівно. Перекладач зазвичай вдається до трансформації смислового розвитку, коли речення пов’язано причинно-наслідковими відношеннями, роблячи при цьому комплексну перебудову, однак не втрачаючи при цьому логічний зв’язок. Прийом цілісного перетворення у переважній більшості випадків застосовується під час перекладу сталих виразів, словосполучень розмовного мовлення мови, фразеологізмів та ідіоматичних висловів.

Необхідно відмітити, що вищезазначені трансформації зазвичай супроводжуються цілою низкою інших лексичних або граматичних перетворень задля здійснення адекватного перекладу та збереження усіх комунікативних норм та засобів кінотексту обома мовами.

ВИСНОВКИ

У науковій роботі проаналізовано поняття «переклад» та «кіноперекладі». Приділено увагу лексичним, граматичним та лексико-граматичним перекладацьким трансформаціям. Причому їх аналіз показав чималі протиріччя у поглядах різних лінгвістів щодо їх класифікування, що зумовило виведення нами власної класифікації на основі дослідження перекладу субтитрів з англійської мови на українську британського комедійного фільму «Paddington».

До лексичних прийомів у проаналізованому матеріалі ми відносимо такі трансформації, упорядковані за їхнім частотним співвідношенням між собою: конкретизація (49%), генералізація (33%), дослівний переклад (калькування (18)).

Суто граматичними перекладацькими трансформаціями вважаємо такі, як: перестановка (34%), зміна частини мови та синтаксичної функції (29%), членування речень (23%) та об’єднання речень (14%).

Лексико-граматичними перекладацькими прийомами ми визначили такі, як-от: пропущення (29%), смисловий розвиток (19%), цілісне перетворення (17%), додавання (15%), антонімічний переклад (11%), компенсація (9%).

Необхідність їх застосування полягає у доцільному прагненні перекладача забезпечити в субтитрах логічну й лаконічну адекватність перекладу за міжмовних розбіжностей щодо лексико-семантичного навантаження і сполучуваності слів. Перекладацькі трансформації поєднуються між собою, і для того щоб правильно використовувати прийоми перетворення, необхідно, щоб перекладач у рівній або майже в рівній мірі володів як вихідною мовою, так і мовою перекладу. Від того, наскільки вміло перекладач використовує перекладацькі трансформації, буде залежати розуміння та вплив тексту перекладу для глядача.

Перспективу наукової роботи вбачаємо в аналізі міжмовних субтитрів інших кінострічок з метою виявлення типології та, зокрема, різножанрових чинників перекладу кіноматеріалу українською мовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). Москва: Международ. отношения, 1975. 239 с.

2. Бик І. С. Теорія та практика перекладу. Львів: Вид-во Львів. ун-ту ім. І. Франка, 2008. 267 с.

3. Білозерська Л., Возненко Н., Радецька С. Термінологія та переклад: навч. посіб. для студ. філол. напряму підготовки. Вінниця: Нова Книга, 2010. 231 с.

4. Виноградов В. С. Введение в переводоведение: общие и лексические вопросы. Москва: Изд-во Ин-та общего среднего образования РАО, 2001. 223 с.

5. Гарбовский Н. К. Теория перевода. Москва: Изд-во МГУ, 2004. 543 с.

6. Горшкова В. Е. Перевод в кино. Иркутск: Изд-во ИГЛУ, 2006. 278 с.

7. Закон України «Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60952 (дата звернення: 15.11.2019).

8. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця: Нова Книга, 2001. 303 с.

9. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську. [укр./англ.]: навч. посіб. для ВНЗ. Вінниця: Нова Книга, 2003. 605 с.

10. Комиссаров В. Н. Слово о переводе. Москва: Международ. отношения, 1973. 215 с.

11. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Москва: ЭТС, 2002. 423 с.

12. Конституція України: Закон України від 13 січня 1998 р. №9/98-ВР/ Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 22. С. 114.

13. Левицкая Т., Фитерман А. Почему нужны грамматические трансформации при переводе? *Тетради переводчика*. Москва, 1971. С. 12–22.

14. Максімов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання: навч. посіб. Київ: Ленвіт, 2006. 157 с.

15. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. [англ./укр.]. Вінниця: Нова Книга, 2008. 511 с.

16. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури. 2009. 303 с.

17. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода. Москва: Московский Лицей, 1996. 297 с.

18. Миньяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод. Москва: Международ. отношения, 1980. 237 с.

19. Рецкер Я. И. Пособие по переводу с английского языка на русский язык. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Просвещение, 1982. 159 с.

20. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. 3-е изд., стереотип. Москва: Р. Валент, 2007. 243 с.

21. Семёнов А. Л. Основные положения общей теории перевода. Москва: Изд-во Рос. ун-та дружбы народов, 2004. 99 с.

22. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980.

23. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы). 5-е изд. Санкт-Петербург: Филол. факультет СПбГУ, 2002. 415 с.

24. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. Москва: Наука, 1988. 215 с.

25. Шевнин А., Серов, Н. Теория и практика перевода. Москва: Высш. школа, 1979. 125 с.

26. Gottlieb H. Subtitles, Translation & Idioms. Copenhagen: University of Copenhagen, 1997. 354 p.